

Heller velferdsstat enn borgerlønn

Welfare State, Not Basic Income

Aksel Braanen Sterri

Stipendiat i filosofi, Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk, Universitetet i Oslo.

Sterri arbeider med spørsmål om hvilken rolle markedet bør spille i livet vårt.

akselbst@ifikk.uio.no

Sammendrag

Flere har fått øynene opp for borgerlønns mange fordeler. Det er likevel betydelig uenighet om vi bør innføre en borgerlønn og i så fall i hvilken form. Tilhengerne mener ordningen er en effektiv og enkel måte å gi mer frihet og verdighet til flere, mens motstanderne mener ordningen er dyr, upresis og urettferdig. I denne artikkelen argumenterer jeg for at spørsmålet om vi skal innføre borgerlønn ikke kan avgjøres på prinsipielt grunnlag. Borgerlønns meritter må måles opp mot merittene til andre ordninger. Jeg sammenlikner borgerlønnen med dagens velferdsstat og argumenterer for at borgerlønnen, tross dens mange styrker, vil være mindre økonomisk og politisk bærekraftig enn velferdsstaten. En bedre idé er derfor å endre velferdsstaten slik at den realiserer borgerlønns fremste styrker, å redusere stigma og sikre en stabil inntekt for de med dårligst økonomi i dag.

Nøkkelord

borgerlønn, velferdsstat, sosial rettferdighet, fordelingsrettferdighet, Van Parjís, ulikhet, frihet, økonomisk bærekraft

Abstract

Politicians, policy makers and academics alike are increasingly interested in the concept of basic income. However, there is considerable disagreement on what constitutes basic income and whether we should introduce it. Supporters believe the scheme is an effective and easy way to give more freedom and dignity to more people, while opponents believe the scheme is expensive, inefficient and unfair. In this article, I argue that the question of whether we should implement basic income cannot be decided on a principled basis. Instead it requires an assessment of its effects relative to its main contenders. I compare basic income with the Norwegian welfare state and argue that, despite its many strengths, basic income is less economically and politically robust than the Norwegian welfare state. A better idea, therefore, is to reform the welfare state so that it realizes the crucial virtues of basic income, to reduce stigma and ensure a stable income for the economically worst off.

Keywords

Basic income, citizen income, welfare state, decommmodification, Van Parjís, inequality, distributive justice, freedom.

Den eksponentielle økningen i bruken av ordet borgerlønn i norske avisartikler siden 2014 reflekterer en økende interesse for borgerlønn, og stadig flere ser nå ut til å mene at tiden er inne.¹ Tilhengere av borgerlønn mener ordningen er en effektiv og enkel måte å gi mer frihet og verdighet til flere, mens motstandere mener ordningen er dyr, upresis og urettferdig. I denne artikkelen vil jeg spørre om vi bør innføre borgerlønn i Norge.

Uenigheten om borgerlønn er, som vi skal se, substansiell. Men den er også preget av at ulike parter snakker om ulike ting. La meg derfor være tydelig på hva jeg legger til grunn.

1. Hva er borgerlønn?

Borgerlønn er en skattefinansiert, betingelsesfri kontantoverføring til alle borgere over 18 år som er sjenerøs nok til å leve av; den *samme* summen gis til *alle* myndige borgere *uavhengig* av deres behov og bidrag til statskassen. Borgerlønnen er derfor uavhengig av mottakerens behov, rikdom, dydighet eller innsats.²

En borgerlønn en kan leve av kalles gjerne for *full borgerlønn*. En lønn det går an å leve av betyr i korte trekk at en har nok ressurser til å ikke leve i relativ fattigdom. Skal en unngå relativ fattigdom, må en ifølge den britiske sosiologen Peter Townsend ha ressurser til å «dekke det kostholdet, delta i de aktivitetene og ha de livsforhold og bekvemmeligheter som er vanlige eller i det minste alminnelig aksepterte i de samfunn de tilhører.»³ Følger vi EUs fattigdomsdefinisjon er enslige i Norge fattige hvis de har en inntekt under 221 300 kroner i året.⁴ En full borgerlønn vil dermed måtte ligge på dette nivået.

Full borgerlønn skiller seg fra *delvis* borgerlønn, slik de har i Alaska. Delvis borgerlønn er universelle kontantoverføringer som ikke er tilstrekkelige til å leve av. I 2018 var den alaskiske borgerlønnen omtrent 14 000 kroner. Det er, i mine øyne, gode grunner til å innføre en delvis borgerlønn i Norge, f.eks. slik Kalle Moene foreslår. I denne artikkelen diskuterer jeg imidlertid full borgerlønn.⁵ Grunnen til at jeg fokuserer på full borgerlønn, er at det er dette som må til for at ordningen skal kunne realisere de målsettinger de fleste av dens tilhengere ser for seg.⁶

1.1 Hva koster borgerlønn?

Antall nordmenn som er 18 år og over og som dermed skulle ha krav på borgerlønn, er i skrivende stund omtrent 4,2 millioner.⁷ Hvis vi opererer med en borgerlønn på 221 300 kroner, tilsvarende EUs fattigdomsgrense, vil det utgjøre en årlig utgift på omtrent 930 milliarder kroner. Det tilsvarer to tredjedeler av statens totale utgifter og er omtrent dobbelt så mye som i dag betales ut i form av kontantoverføringer til borgerne gjennom folketrygden i form av arbeidsledighetstrygd, sykepenger, pensjon og andre overføringer.

930 milliarder kroner er imidlertid misvisende på flere måter. På den ene side er tallet overdrevet. Selv om skattenivået forblir som det er, vil en betydelig andel av utgiftene hentes

1. Databasen Retriever viser en betydelig økning i avisartikler som nevner ordet «borgerlønn». 2017 markerte et foreløpig toppunkt med 562 treff, en nær eksponentiell utvikling siden 2014, hvor vi bare finner 51 artikler der borgerlønn er nevnt. Det var en relativt betydelig interesse for borgerlønn i perioden 2005–2009, med mellom 105 og 158 treff i året, samt i 2001 med 97 treff. Ellers har interessen vært låber. Mellom 1990 og 2000 var det mindre enn 10 artikler som nevnte borgerlønn. I perioden 2010 til 2014 var det ingen år som hadde mer enn 80 treff. I 2018 ble også en bok om borgerlønn gitt ut på norsk, se Eliassen & Omdal 2018.
2. Hvorvidt mottaker trenger å være myndig og borger er ting som kan diskuteres. Om en antar at barn og de med fast bosted uten statsborgerskap har krav på borgerlønn er det en rekke ytterligere forhold som må diskuteres, så jeg begrenser denne diskusjonen til å gjelde myndige statsborgere.
3. Townsend 1979: 31. Oversettelsen er fra Aasland 2019: 32.
4. EU og OECDs fattigdomsgrenser og Statens institutt for forbruksforskning referansebudsjett, er alle ment å fange opp hvilken inntekt folk må ha for ikke å leve i relativ fattigdom. Tross en del ulike forutsetninger er deres estimater tilstrekkelig like for formålet vårt i denne artikkelen.
5. Moene foreslår at borgerlønnen skal utgjøre 10 prosent av BNP, noe som i 2019 tilsvarer omtrent en årlig utbetaling til alle borgere over 18 år på 85 000 kroner, se Moene & Ray 2016.
6. Gourevitch & Stanczyk 2018: 57.
7. Statistikkbanken til SSB.

inn igjen i form av økte skatteinntekter.⁸ Borgerlønnen vil også gjøre en del andre overføringer overflødige og dermed føre til kutt i dagens utgifter. Netto-utgiften vil derfor være lavere.

På den annen side tar ikke tallet hensyn til hvordan borgerlønnen vil påvirke folks arbeidsvaner. Det vi bryr oss om, er forholdet mellom statens utgifter og inntekter, ikke den nominelle størrelsen på utgiften. Om folk jobber mindre hvis de får en stabil inntekt fra myndighetene, slik mange forventer, vil skatteinntektene reduseres og utgiftene i forhold til inntektene øke. Hvis borgerlønnen derimot fører til at flere jobber, slik en del tilhengere av borgerlønn forventer, vil det gjøre det lettere å finansiere utgiften.

Jeg har mer å si om finansieringsspørsmålet nedenfor, men det er uansett klart at borgerlønnen vil stille oss overfor et finansieringsproblem, som enten må løses med å øke skattene betydelig eller ved å erstatte store deler av dagens utgiftsposter. En slik utgiftspost er dagens velferdsstat.

1.2 Borgerlønn i en velferdsstat

Da Thomas Paine først argumenterte for en borgerarv i pamfletten *Agrarian Justice* i 1796 var et viktig siktemål å få bukt med «elendigheten» som rammet «de blinde, lamme og fattige eldre.»⁹ Da Paine skrev dette var det få andre støtteordninger som eksisterte for disse gruppene. I dag har vi imidlertid en velferdsstat som er ment å sikre livsgrunnlaget for disse og andre grupper.

Velferdsstaten består i all hovedsak av to pilarer. Gratis eller subsidierte *tjenester* som barnehage, utdanning, helsetjenester og eldreomsorg, og *inntektssikring* i folketrygden og den kommunale sosialhjelpen. Folketrygden kompenserer for inntektsbortfall ved sykdom, arbeidsledighet, ulykker, fødsler og alderdom. Med unntak av barnetrygden er kompensasjonen som gis tilpasset ens tidligere inntekt. En vesentlig egenskap ved en del av folketrygdens ordninger er at en må bevise at en kvalifiserer for støtte: at en er *ufrivillig* arbeidsledig og at en er *for syk* til å jobbe. Hvis en er hjemme fordi en ikke liker jobben, er ikke det nok for å få støtte. Sosialhjelpen er den siste delen av sikkerhetsnettet og er en kontantoverføring som gis etter en individuell vurdering av mottakerens behov.¹⁰

Grunnet kostnaden ved borgerlønn er det grunn til å tro at vi må fjerne store deler av dagens velferdsstat om vi skal ha råd til å innføre den. Om det vil være et godt bytte vil avhenge av hvilke formål vi forsøker å oppnå, men det vil også avhenge av hva dagens velferdsstat gjør og får til. Som Brian Barry har påpekt og som jeg vil komme nærmere inn på senere, vil ikke spørsmålet om borgerlønn løses på prinsipielt grunnlag.¹¹ Borgerlønnens meritter må avgjøres i en konkret sammenlikning med alternativene.

Det er i så henseende vesentlig å poengtere at borgerlønnens fortrinn ikke ligger i dens utslag på inntektsfordelingen. En negativ inntektsskatt, slik de har i USA, eller en riktig innrettet inntektssikring, kan i teorien få akkurat samme utslag i inntektsfordelingen som borgerlønnen.¹² For å begrunne at vi bør innføre borgerlønn må vi derfor vise til fordeler ved selve virkemidlet. Hvorvidt borgerlønnen har flere fordeler enn ulemper, vil være det store

8. Dette forutsetter imidlertid at borgerlønnen inngår i inntekten som helhet, og dermed kun er nominell lik for alle. Når skatten er fratrukket vil mange ikke få noe som helst av borgerlønnen.

9. Paine 1797: 15.

10. Ved sykdom og barn er en sikret hele inntekten dekket (opp til ca. 600 000 kroner) i omtrent ett år. Ved arbeidsledighet får en litt over 60 prosent i ett år. Om en blir ufør, er en sikret omtrent 67 prosent av inntekten. Ved uføre og alderdom er ytelsen imidlertid også avhengig av hvor mange år man har vært i arbeidslivet. For en oversiktlig innføring, se Hatland, Kuhnle & Romøren 2011.

11. Barry 1996.

12. Calsamiglia & Flamand 2019.

temaet for denne artikkelen. Konklusjonen er at vi vil være bedre stilt med å reformere velferdsstaten i tråd med borgerlønnens idealer enn å innføre en full borgerlønn på bekostning av dagens velferdsstat.

1.3 Hva med framtiden?

En annen kilde til uenighet om borgerlønn er ulike oppfatninger om hvordan fremtiden vil se ut. Den økende interessen for borgerlønn i Norge og andre land, ser ut til å være aktualisert av en bekymring for at automatisering vil erstatte mange flere jobber enn nye skapes, og at mange av de nye jobbene som skapes betaler en lønn det er vanskelig å leve av.¹³

Gitt en framtid med massearbeidsledighet og høy produktivitet som følge av automatisering, er det ikke overraskende at folk tiltrekkes av borgerlønn. En betydelig økning i produktiviteten kunne medført store skatteinntekter som kunne gjort det lettere å finansiere borgerlønn. Massearbeidsledighet gjør også dagens velferdsstat mindre attraktiv. Siden dagens velferdsstat i stor grad er innrettet med siktemål om å stimulere til arbeid og ytelsene avhenger av ens tidligere inntekt, vil den være mindre tilpasset en situasjon hvor store deler av befolkningen ikke har mulighet til å arbeide. Da framstår en ubetinget kontantoverføring som en attraktiv løsning.

På det nåværende tidspunkt er imidlertid et slikt scenario å regne som høyst spekulativt.¹⁴ Framfor å spørre om borgerlønn er noe vi burde innføre under radikalt endrete omstendigheter, vil jeg spørre om vi har gode grunner for å innføre borgerlønn i Norge under omtrent liknende omstendigheter som i dag. De omstendighetene er en gjennomsnittlig produktivitetsvekst på omtrent 1-2 prosent og arbeidsledighet på mellom 0 og 10 prosent.¹⁵

2. Hvorfor innføre borgerlønn?

Det er flere grunner som ofte oppgis for å innføre borgerlønn. Mange dreier seg om å sikre mottakerens frihet. Siden jeg vurderer om borgerlønn bør innføres i Norge i dag vil jeg sammenlikne den med alternativet, velferdsstaten. Jeg vil derfor beskrive fordelene i relative, snarere enn absolutte termer.

2.1 Økonomisk frihet

Den mest åpenbare fordelen med en borgerlønn er at den, i alle fall for noen grupper, gir en mer stabil inntektskilde enn de har i dag. Det gir et sikkerhetsnett i nedgangstider når andre inntekter tørker ut, og det kan gjøre det mulig å leve uten å ha lønnet arbeid uten at en dermed risikerer å «ekskluderes fra de vanlige livsmønstre, skikker og aktiviteter.»¹⁶ Det gir dermed økt forutsigbarhet i mottakernes liv.

Dette vil være spesielt viktig for de som av ulike grunner har en løs tilknytning til arbeidslivet i dag: de som møter diskriminering i arbeidslivet, har få ferdigheter som gjør dem ettertraktet i arbeidslivet eller som f.eks. på grunn av psykisk uhelse eller rusproblemer sliter med å holde et arbeid. De vil kunne få en betydelig bedret situasjon som mottakere av borgerlønn enn i dag.

13. Brynjolfsson & McAfee 2014; Standing 2011; Eliassen & Omdal 2018. For en analyse av prekariatet i Norge, se Elstad & Heggebø 2019.

14. Autor 2015.

15. Basert på historiske data anslår Thomas Piketty (2014) at den gjennomsnittlige produktivitetsveksten ligger på mellom 1-2 prosent. I perioden 2006 til 2013 var den gjennomsnittlige årlige produktivitetsveksten 0,8 prosent, mens i perioden fra 1996 til 2005 var den gjennomsnittlige produktivitetsveksten 3 prosent, se NOU 2015: 1:13.

16. Townsend 1979: 32. Min oversettelse.

Økt økonomisk frihet kan også komme som resultat av at noen med lav inntekt vil jobbe mer enn de gjør i dag. I dag er det mange som mottar trygd eller annen støtte som befinner seg i en såkalt *trygdefelle*. Når støtten er avhengig av at mottakeren *ikke* jobber, kuttes det i støtten når mottakeren begynner å få lønnsinntekt. En ekstra time arbeid vil dermed gi liten økonomisk gevinst, og det er derfor en risiko for at mange blir værende på trygd snarere enn å arbeide. Om disse heller ville mottatt en betingelsesløs borgerlønn, som ikke reduseres om du får annen inntekt, ville det vært mer lønnsomt å arbeide og flere ville derfor trolig jobbet mer. Det ville ytterligere økt deres økonomiske uavhengighet.¹⁷

2.2 Frihet fra kapitalismens undertrykking

En relatert begrunnelse for borgerlønn er at den fungerer frigjørende ved å gjøre borgerne mindre avhengig av å selge deres arbeidskraft i markedet. Med marxistisk begrepsbruk kan vi si at borgerlønnen virker *dekommodifiserende*. Når folk har et troverdig alternativ utenfor arbeidsmarkedet, er det også forventet å skjerme dem mot utnyttning og styrke deres forhandlingsmakt i møte med arbeidsgiver. Det kan i tur bedre forholdene på arbeidsplassen og gjøre at de får økt lønn og bedre arbeidsbetingelser.¹⁸

2.3 Frihet fra stigma

En borgerlønn krever ytterst lite kontroll. Den er derfor presumptivt billig å administrere og en slipper potensielt invaderende kontroll av mottakers privatliv. Det er også et håp om at den vil bidra til å redusere det stigma som er knyttet til det å motta ytelse. Siden alle mottar borgerlønnen som rettighet, ikke fordi en har feilet i å skaffe seg inntekt, vil ikke borgerlønnen bære med seg et liknende stempel som dagens trygdeordninger. Ingen spørsmål må besvares eller krav må tilfredsstilles for å motta borgerlønnen. En mottar ikke hjelp i nød, men krever ens rett som fullverdig medlem i fellesskapet. En borgerlønn kan derfor redusere det stigma mange av dagens trygdemottakere kjenner på. Det kan også gjøre at alle som formelt sett har krav på ytelsen får den. I dag står stigma og byråkrati ofte i veien for dette.¹⁹

2.4 Frihet til å bestemme selv

En fjerde fordel er at en kan bruke pengene som en selv vil. Spesielt sosialhjelpen krever at byråkrater må få detaljert innsikt i mottakerens privatøkonomi og ikke minst hvilke handlinger en tar for å bedre økonomien. Dette kan til tider gå over i en overstyring av mottakerens økonomi, i form av trusler om at «hvis du ikke gjør som jeg sier så får du ikke støtte.» Det fortelles historier om mottakere av sosialhjelp som må selge bilen før de kan motta støtte. Det gjør dem bare enda mer avhengig av offentlig støtte, siden bilen gir flere arbeidsmuligheter.

Også de mer rettighetsbaserte trygdeordningene, som sykepenger, uførepensjon og arbeidsledighetstrygd (dagpenger), forutsetter i økende grad at byråkrater får informasjon om sykdomshistorie og hvorvidt mottaker søker på jobber og går på kurs. Formålet er å vurdere om personen virkelig er syk eller om de er tilstrekkelig motivert for å søke annet arbeid og dermed om arbeidsledigheten er frivillig eller ufrivillig. Også velferdsstatens tjenesteside kan sies å være formynderisk og innskrenke mottakerens frihet. Ofte vet vi selv best hvordan vi skal dekke våre egne behov og dermed kan penger i hånda være viktigere enn tjenester. Borgerlønnen gir mottakeren kontroll over egne midler og gir dermed økt frihet.

17. Kildal 2005.

18. Wright 2005; Calnitsky 2017.

19. Calsamiglia & Flamand 2019.

2.5 Politisk robust

Det er også et håp om at borgerlønnens universelle karakter vil gjøre den robust i møte med skiftende politiske flertall. Siden alle borgere mottar ordningen, vil den kunne bli populært blant et stort flertall av mottakerne. Behovsprøvde ordninger derimot, er mindre populære siden det innebærer at hardtarbeidende må gi fra seg deler av sine hardt opptjente kroner for å dele med folk som anses som uverdige trengende.²⁰

3. Utnyttelses-innvendingen

Tross borgerlønnens mange fordeler, er det likevel mange som motsetter seg ideen. Det mange finner spesielt bekymringsverdig, er at de som jobber og sliter skal måtte betale for livsoppholdet til noen som kunne jobbet, men ikke gjør det. Denne innvendingen kalles gjerne for *utnyttelses-innvendingen*.²¹ Jon Elster er en av dem som har kritisert borgerlønn ut fra ideen om at det vil være urettferdig om noen som kan jobbe og ikke gjør det «lever av andres arbeid».²²

Det er ikke vanskelig å få fatt på intuisjonen. Si at vi begge har en plan om å flytte til et forlatt område i Nord-Norge ikke langt unna hverandre. Vi har begge ressurser som kan brukes til å sette opp et småbruk og vi har begge en stående avtale med noen lokale distributører om å selge det vi produserer. Når vi kommer dit blir jeg betatt av midnattssolen og finner ut at jeg heller vil forsøke meg som kunstner. Dette er ikke noe jeg har talent for, men jeg vil heller utvikle mine kunstneriske ferdigheter enn å drive gård. Du derimot, jobber hardt fra tidlig morgen og leverer jevnlig produkter til mennesker i nærområdet. Som et resultat bygger du deg opp en pen inntekt, mens jeg sliter med å få endene til å møtes. Om vi innfører en borgerlønn i denne situasjonen, vil vi i realiteten kreve at du deler inntekten din med meg, slik at jeg kan leve som kunstner. Det vil mange oppfatte som urettferdig.

3.1 Svar på utnyttelses-innvendingen

Det er flere måter å forsøke å imøtegå utnyttelses-innvendingen på. La oss først ta for oss noen svar som aksepterer kjernen i innvendingen: at det er galt å leve på andres arbeid om en har muligheten til å bidra.

Ett svar er å benekte at folk vil benytte seg av muligheten. Selv om vi får borgerlønn, så betyr ikke det at folk nødvendigvis slutter å jobbe og blir kunstnere uten fast inntekt. Siden mange av dagens overføringer fungerer som trygdefeller, så kan borgerlønnen faktisk gjøre at flere vil arbeide. Hvis det stemmer, så kan det hende at borgerlønnen vil føre til mindre utnyttning av arbeidsfolk enn i dag.²³

Det vil imidlertid være svært håpefullt å legge til grunn at ikke en betydelig andel vil utnytte seg av den stabile inntekten borgerlønnen gir. Et annet svar på innvendingen er derfor å akseptere at en del vil velge å leve av andres arbeid, og å si at dette er et unngåelig problem. Vi kommer ikke utenom at noen vil utnytte seg av offentlige stønadsordninger og en må derfor balansere hensynet til å sikre at de som har krav på støtte får den, og at de som ikke

20. Vekst- og forbrukskritikken har også fått vind i seilene i tråd med at klimautfordringene har kommet på dagsorden, og har gitt en alternativ begrunnelse for borgerlønn. Se Hoff-Elimari 2017 for et eksempel på et slikt perspektiv i Norge. Jeg lar imidlertid denne begrunnelsen ligge i denne artikkelen.

21. White 2003, 2006; Bidanure 2019.

22. Elster 1986. Rawls 2001: 53 var også kritisk til at den som valgte å bruke dagen på å surfe skulle ha rett på overføringer fra den som jobbet hardt. Van Donselaar (1997) kaller innvendingen for parasitt-innvendingen. Han baserer denne på Gauthier 1986: 96–97. Se også Cappelen & Pedersen 2015. Siden parasitt-innvendingen impliserer at de som lever av andres arbeid må regnes som parasitter, ønsker jeg å unngå denne begrepsbruken.

23. Van Parjis & Vanderborgh 2018: 101–102.

har krav på støtte ikke får den. Hvis en forsøker å minimere antallet som får støtte uten at de har krav på det, vil det føre til at mange som har krav på støtte ikke får det. Det kan dermed være mest hensiktsmessig å gi folk det de har krav på gjennom en borgerlønn, f.eks. fordi det er for krevende å finne ut hvem som fortjener støtte, selv om det medfører at noen vil misbruke ordningen. Mange tilhengere av borgerlønn har holdt fast ved at retten til en borgerlønn kommer med en moralsk forpliktelse for mottaker til å skaffe seg lønnet arbeid.²⁴

Et tredje svar på utnyttelses-innvendingen er å benekte at folk som ikke har lønnet arbeid ikke bidrar. Kanskje mitt bidrag til den lokale kulturen gjennom min kunstneriske produksjon skaper verdier på andre måter som ikke så lett omsettes til kontanter. Mer generelt, så bidrar mange på ulike måter til verdiskapingen uten at de betales for det i form av lønn. Foreldre skaper og former fremtidens skattebetalere og en partner som tar brorparten av arbeidet i hjemmet muliggjør den andre partnerens verdiskaping i arbeidsmarkedet.²⁵ Noen bidrar gratis til kunnskapsproduksjonen og informasjonsflyt gjennom å bidra med tekst på Wikipedia eller deltakelse i diskusjoner på internettforum eller i avisene. Andre deltar i frivillige organisasjoner, noe som bygger tillit og kompetanse hos andre. De som bidrar på slike måter, er i én forstand ulønna bidragsytere til verdiskapingen. Det kan sies å være en svakhet ved det økonomiske systemet at vi ikke greier å verdsette slike bidrag gjennom markedet. Om de som bidrar på slike måter får en kontantoverføring fra myndighetene, utnytter de ikke andres arbeid, men blir snarere betalt for deres mer «diffuse» bidrag til verdiskapingen. Borgerlønnen kan slik sies å løse en markedssvikt.²⁶

3.2 Kunstneren har rett på lønn

En annen måte å svare på utnyttelses-innvendingen, er å angripe den direkte og si at kunstneren har *rett* på en ubetinget kontantoverføring. Philippe Van Parijs er den som med størst kraft har forsvart alle borgeres rett på en borgerlønn uavhengig av om de ønsker å jobbe eller ikke. Han ber oss skille mellom hva som er den rettferdige fordelingen av et overskudd mellom likeverdige parter som inngår i et felles prosjekt, *kooperativ rettferdighet*, og hva som er den rettferdige fordelingen av ressurser i et samfunn, *sosial rettferdighet*.²⁷ Ifølge Van Parijs er Elsters utnyttelses-innvending et plausibelt prinsipp for kooperativ rettferdighet, men ikke sosial rettferdighet.

Hvis vi returnerer til historien fra Nord-Norge som motiverer utnyttelses-innvendingen, så ville det stilt seg annerledes om grunnen til at jeg må være kunstner er at jeg blir diskriminert og derfor ikke har muligheten til å selge varene som forventet. Å si at de som arbeider skal ha krav på fruktene av sitt arbeid forutsetter at tilgangen på disse arbeidsplassene er åpne for alle. Sosial rettferdighet er derfor mer grunnleggende enn kooperativ rettferdighet, og rimeligheten i å la den kooperative rettferdigheten styre, avhenger av at samfunnet som helhet er rettferdig.

Van Parijs prinsipielle angrep på utnyttelses-innvendingen bygger på ideen om at mye mer av verdiskapingen enn vi vanligvis tror er fellesskapets ressurser, og at fordelingen av disse ressursene bør styres av våre beste rettferdighets-prinsipper.

Vi tenker vanligvis at det er arbeidere og kapitalister som skaper verdiene, men hovedgrunnen til at vi greier å skape så store verdier som vi gjør i dag skyldes i veldig stor grad faktorer som verken kapitalist eller arbeider har skapt. Vi nyter godt av velfungerende samfunnsinstitusjoner, markeder, høy tillit og en stor mengde nedarvet kunnskap og teknologi.

24. Se oversikt i Van Parijs & Vanderborght 2018: 100.

25. Fraser 1994; Pateman 2004.

26. Denne tankegangen har fått Anthony Atkinson (2015) til å foreslå en deltakerlønn som alternativ til borgerlønn.

27. Van Parijs 1991, 1995; Van Parijs & Vanderborght 2018.

Mange borgerlønnstilhengere fra og med Paine har påpekt at dette er felles-ressurser ingen av oss kan sies å gjøre krav på. Likevel er det noen av oss som blir vanvittig rike ved hjelp av disse ressursene, mens andre får svært lite. Van Parjis kaller disse felles-ressursene en gave fra tidligere generasjoner og hevder at denne gaven bør fordeles rettferdig.²⁸ Det som er rettferdig er, ifølge Van Parjis, at alle sikres reell frihet, eller snarere at alle sikres de materielle betingelsene for reell frihet. Det fordrer, ifølge ham, at de som er verst stilt med hensyn til frihet skal gis så mye frihet som mulig.²⁹ En borgerlønn en kan leve av er, i hans øyne, den beste måten å oppnå dette målet på. I korte trekk er reell frihet til alle målet og borgerlønn virkemidlet.

Å vise til fortidens gaver er imidlertid ikke et fullgodt svar på utnyttelses-innvendingen. Som Richard Arneson påpeker, er det to måter å tenke om vår rett på fortidens gaver på.³⁰ Vi kan enten legge til grunn at vi har en lik rett på verdiskapingen som følger av at de tas i bruk, slik Van Parjis gjør, eller vi kan legge til grunn at alle skal ha en lik mulighet til å ta dem i bruk. Arneson tar ikke stilling til hvilken måte som er mest rimelig, men gitt at fortidens gaver, som kunnskap og en velfungerende samfunnsorden, ikke er knappe ressurser som det blir mindre av ved at noen tar dem i bruk, virker det rimeligere å si at vi bør ha en lik mulighet til å ta dem i bruk. Rimeligheten framgår av Nord-Norge-eksemplet. Vi har begge et krav på å kunne nyttiggjøre oss av ressursene uten å møte diskriminering, men hvis jeg ikke ønsker å jobbe, så har ikke jeg krav på en like stor andel av verdiene som skapes av at du velger å ta ressursene i bruk.

Hvis vi heller legger til grunn at vi alle har en rett til å ta fortidens gaver i bruk, så viser det oss en annen måte å begrunne borgerlønnen på, som Van Parjis også trekker på i sitt forsvar mot utnyttelses-innvendingen. Det er nemlig ikke bare diskriminering som står i veien for at mange kan ta kreftene sine i bruk på en måte som sikrer dem en tilstrekkelig lønn å leve av. Noen er mye bedre posisjonert til å skape verdier ved hjelp av fellesressursene enn andre. Det skyldes at fellesressursene bare kan brukes til å skape verdier om de kobles sammen med kapital og arbeidskraft, og disse er, i motsetning til fellesressursene, knappe ressurser som ikke alle har lik mulighet til å ta i bruk.

Den viktigste kilden til ulik tilgang til å skape verdier av fellesressursene er eksisterende ulikheter i formue og eierskap til produksjonsmidlene. Disse ulikhetene er i mange tilfeller et resultat av historiske tilfeldigheter og i noen tilfeller bedrageri. De som har lite fra før vil slite med å tilegne seg eierskap, selv i tilfeller der de kunne gjort bedre nytte av ressursene. Det skyldes for det første at den som til enhver tid har juridisk kontroll over ressursene har juridisk rett til å nekte andre å kjøpe ressursene.³¹ Og selv om de var villig til å selge, er det vanskelig å ta opp store lån om du ikke allerede sitter på betydelige ressurser, grunnet store informasjons- og kontrollproblemer i kredittmarkedet.³² Det er også andre barrierer som står i veien for folk som ikke har tilgang på de knappe ressursene som skal til for å skape verdier. Én grunn er arbeidsgiveres lønnspraksis og kapitaleieres feilallokering av kapital som skaper både arbeidsledighet og økonomiske kriser. En annen er at ikke alle har ferdighetene til å tilegne seg store inntekter gjennom sitt arbeid og skape verdier av ressursene som er tilgjengelige. Det skyldes i stor grad forhold som er utenfor den enkeltes kontroll, som medfødte forskjeller og ulikheter i oppvekst og utdanning.

28. Van Parjis følger her i tradisjonen fra Rawls 1971. En god introduksjon til moderne teorier om rettferdighet er Kymlicka 2002.

29. Van Parjis & Vanderborcht 2018: 104–107.

30. Arneson 1992.

31. Posner & Weyl 2017.

32. Stiglitz & Weiss 1981; Bowles & Gintis 1990.

Det er altså mange barrierer som står i veien for folks mulighet til å skape verdier ved hjelp av felles-ressursene. De som ekskluderes fra å ta del i verdiskapingen på denne måten kan derfor sies å ha krav på en overføring fra de som har bedre muligheter. Dette gir et fjerde svar på utnyttelses-innvendingen. Hvis de som ikke bidrar ikke er ansvarlig for å ha satt seg selv i denne posisjonen, er det ikke rimelig å laste dem for å ikke bidra. Om de får en overføring for å sikre dem en lønn å leve av, bør ikke dette regnes som utnyttning, men snarere noe de har krav på som kompensasjon for å ikke sikres lik tilgang til fortidens gaver.

I lys av dette er det imidlertid ikke like klart at en borgerlønn som gir alle den samme summen er den beste måten å gi folk det de har krav på. Om det er det å bidra på andre måter eller bli ekskludert fra å ta del i verdiskapingen som gir krav på kompensasjon, så virker det rimelig at folk kompenseres i tråd med størrelsen på disse barrierene framfor at alle får en lik kontantoverføring.³³ Jo mindre penger eller ressurser du har tilgang på, jo større krav har du på kompensasjon. Jo færre naturlige talenter du har, jo større krav har du på kompensasjon. Jo mer arbeidsledigheten din skyldes faktorer som er utenfor din kontroll og ikke et valg om å ikke jobbe, jo større krav har du på kompensasjon. Mangler du både naturlige talenter, ressurser og du er offer for strukturell arbeidsledighet, er du blant dem med størst krav på kompensasjon. Dette kan se ut til å peke mer i retning av velferdsstaten enn borgerlønn. Jeg vil nå se nærmere på hvordan borgerlønnen måler seg mot velferdsstaten.

4. Velferdsstatens styrker

Som vi så ovenfor, har borgerlønnen mange fordeler sammenliknet med den eksisterende velferdsstaten. Men velferdsstaten har også en rekke styrker sammenliknet med borgerlønnen.

4.1 Kompensasjon for ekskludering

Mange med store behov for hjelp, som personer med funksjonshemninger eller sykdom, vil få mindre igjen med en borgerlønn enn med dagens tilbud. Det skyldes for det første at når alle mottar de samme tjenestene (av samme kvalitet), betyr det mer for dem med lave inntekter. Skulle slike tjenester blitt finansiert privat ville for eksempel barnehageplass opp-tatt en betydelig mye større del av budsjettene til de med lave inntekter.³⁴ Det skyldes også at folk med lave inntekter benytter seg av velferdsstatens tjenester mer enn andre. En tredje grunn er at når folketrygdens ytelser er knyttet til folks behov, som sykdom, ulykker, alder-dom, arbeidsledighet og barn, kan de være betraktelig mer sjenerøse enn om ytelsene skal gå til alle. Dagens velferdsstat hvor ytelser knyttes til spesifikke behov, gjør at de som trenger det mest kan få mye mer støtte enn de vil få om en skal gi den samme summen til alle.³⁵

4.2 Frigjøring fra kapitalismen

Heller ikke om hensynet er frigjøringen fra kapitalismen gir det en klar seier for borgerlønn. Riktig nok er både inntektssikringen knyttet til barn, sykdom og arbeidsledighet begrenset i tid, og du har ikke krav på arbeidsledighetstrygd hvis du selv sier opp jobben og er frivillig ledig. Det er bare hvis du blir vurdert til å være ufør eller du har nådd pensjonsalderen at du har krav på en fast inntekt livet ut. Likevel kan folketrygdens inntektsjusterte ytelser for noen gi et mer reelt alternativ til markedet enn borgerlønnen. Det skyldes at du

33. White 2004: 276.

34. Rothstein 1996.

35. Atkinson 1996; OECD 2017.

får erstattet en mye større del av inntekten din enn med en minstesats som er lik for alle.³⁶ Hvis du vanligvis tjener 400 000 kroner og borgerlønnen er på 220 000 kroner, er ikke borgerlønnen et realistisk alternativ til jobben du står i. Det er derfor tvil om borgerlønnen virker så dekommodifiserende og myndiggjørende som en del borgerlønnstilhengere skal ha det til.³⁷

4.3 Frihet til å bestemme selv

Det er heller ikke gitt at borgerlønnen alltid gir mer frihet til å bestemme selv enn velferdsstaten. Gratis og subsidierte tjenester trenger ikke forstås som flertallets overkjøring av enkeltindividet, men snarere som en hensiktsmessig måte for oss å koordinere finansieringen av tilbud som vi ønsker oss og som det er vanskelig å produsere nok av i markedet.

Offentlig subsidierte tjenester kan for det første ses på som et hjelpemiddel for å utjevne forbruk over tid i fravær av perfekt fungerende kredittmarkeder. Å ha barna i barnehage er en investering mange skulle ønske å gjøre hvis de bare hadde råd. Viktigere er det at et marked vil produsere for lite av slike goder, fordi verdiene som skapes tilfaller andre enn de som betaler for dem. For eksempel har vi en interesse av at andres barn går i barnehage og tar utdanning for at de skal bli gagns mennesker og solide skattebetalere, samt at foreldrene deres skal stå i lønnet arbeid. De som nyter godt av dette vil, grunnet koordineringsproblemer, ikke ha en enkel måte å uttrykke denne betalingsvilligheten på, og hele kostnaden vil dermed falle på foreldrene. Da vil færre barn gå i barnehage og få utdanning enn det vi i fellesskap ønsker oss.³⁸ Offentlig tjenesteproduksjon kan derfor være i tråd med folks interesser.

4.4 Økonomisk robusthet

Van Parjis og Vandergorth anerkjenner disse grunnene og mener derfor en borgerlønn må suppleres av både offentlig tjenesteproduksjon og en inntektssikring for de med spesielle behov.³⁹ Det løser ett problem og erstatter det med et annet. Da vil en verken spare betydelig med administrasjonskostnader eller komme unna å drive kontroll med borgerne (fordi en må finne ut hvem som har spesielle behov). Det gjør det også vanskeligere å finansiere borgerlønnen enn først antatt, noe som vil forsterke de politiske og økonomiske problemene borgerlønnen kan føre med seg. Det vil være tema for dette og det neste avsnittet.

Når borgerlønnen kommer på toppen av ekstra støtte til både tjenestesiden av velferdsstaten og målrettet støtte for de med spesielle behov, kommer det med en betydelig regning som må betales ved hjelp av økte skatter på de med middels og høye inntekter. Fra et rettferdighetsperspektiv kan det forsvares. De som vil betale mest i skatt vil være folk som i dag nyter disproporsjonalt godt av å kunne benytte seg av felles-ressursene i verdiskapingen. Det er imidlertid grunn til å være bekymret for den økonomiske og politiske bærekraften til ordningen.

Den økonomiske bærekraften kan trues av at folk jobber mindre. Det trenger riktignok ikke å bli en følge. I beste fall vil mange fortsette å jobbe like mye fordi de liker jobben sin

36. Esping-Andersen 1990.

37. Birnbaum & De Wispelaere 2020.

38. Wright (2005) ser for seg at en borgerlønn kan bidra til å bygge opp en stor tredje sektor, utover staten og markedet, for å produsere offentlige og halvoffentlige goder. Men det virker å snu det på hodet. Vi trenger en god tredje sektor på plass for at ikke borgerlønnen bare skal føre til overproduksjon av private goder på bekostning av de offentlige godene vi heller ønsker oss. For et forslag til en måte å organisere en markedsorientert produksjon av offentlige goder, som går ut på å supplere individuelle bidrag slik at egeninteressen forenes med fellesinteressen, se Buterin, Hitzig & Weyl 2019. Den store mangelen i deres forslag er imidlertid at du trenger en stor pott med penger for å matche individuelle bidrag. Innenfor dagens system er det bare myndighetene som kan sørge for en slik matching gjennom tvungen skattlegging.

39. Van Parjis & Vanderborcht 2018: 12–13.

eller fordi de ønsker å kjøpe en gitt mengde forbruksgoder. Men det er en betydelig risiko for at flere vil velge å jobbe mindre fordi fritid blir relativt billigere når skatten er høyere. Spesielt i husstander hvor en av partene har en usikker tilknytning til arbeidslivet er det en stor fare for at de vil velge å jobbe mindre. Det kan skyldes at borgerlønnen vil øke husholdningsinntekten samtidig som det frigjør en av dem til å være hjemme med barna. Det kan være et resultat av informerte preferanser og dermed virke frigjørende for den parten som ønsker å være mer hjemme. Men det kan også betegnes som en trygdefelle som vil ramme kvinner og spesielt de med minoritetsbakgrunn.

Det bør også nevnes at flere av borgerlønnens positive virkninger på arbeidstilbudet forutsetter at det er enkelt for hver og en av oss å justere opp og ned arbeidsmengden vår som vi selv ønsker. Men i et arbeidsliv hvor en full arbeidsuke er normen, er det ikke klart at alle har muligheten til å jobbe 20, 30 eller 40 prosent. Grunnet maktskjevheter på arbeidsplassen mellom arbeidstaker og arbeidsgiver,⁴⁰ er det heller ikke klart at det vil være ønskelig å flytte økonomien over i en likevekt hvor den enkelte forhandler med sjefen om egen stillingsbrøk på et gult av borgerlønn. Det kan være bedre for de fleste arbeidstakere at de jobber sammen, i fagforeninger, for å bevare heltid som norm for å unngå at sårbare arbeidere presses til å gå opp og ned i stillingsbrøk etter hva som er i arbeidsgivers interesse.⁴¹

Hvis færre ender med å jobbe, kan det også gå utover den politiske bærekraften til ordningen. Når folk jobber mindre reduseres skatteinntektene. Det vil legge press på ordningen økonomisk, noe som bereder grunnen for politiske initiativ for å gjøre borgerlønnen mindre sjenerøs og dermed gjøre den mindre egnet til å leve av. Erfaringen med barnetrygden, ordningen som er mest lik borgerlønnen, viser oss hvordan en borgerlønn kan bli undergravd over tid som følge av manglende støtte. Barnetrygden ble ikke inflasjonsjustert mellom 1996 og 2018, noe som betyr at dens verdi i form av kjøpekraft ble drastisk redusert i den perioden. Det samme kan skje med borgerlønnen.⁴²

4.5 Politisk robusthet

Van Parjis og Vandergorth har imidlertid troen på at borgerlønnen over tid vil kunne få stor oppslutning, noe som vil sikre dens politiske robusthet i større grad enn dagens velferdsordninger. Det er flere begrunnelser en kan gi for den politiske bærekraften til universelle ytelser som borgerlønn. For det første har borgerlønnen vist seg å oppnå støtte fra intellektuelle med svært ulikt syn på hvor stor staten bør være. Milton Friedman og Friedrich Hayek var begge tilhengere av en begrenset stat samtidig som de støttet en form for borgerlønn. Det samme er Van Parjis og Guy Standing som er komfortable med mer statlig inngripen.

For det andre kan kontroll med mottakerne, som er en del av både folketrygden og sosialhjelpen, sende et signal til folk om at dette er mennesker vi ikke kan stole på, noe som på lang sikt undergraver støtten til ordninger som går til dem.⁴³ Siden borgerlønnen ikke forutsetter noen kontroll med mottakerne, vil den heller ikke ha en slik virkning. Den andre begrunnelsen er forankret i at folk i større grad støtter en ordning hvis de opplever at de selv får noe tilbake. Joakim Palme og Walter Korpi har omtalt dette som velferdsstatens paradoks. Ideen kan oppsummeres i slagordet: når ytelsene forbeholdes de fattige blir det

40. Bowles & Gintis 1990.

41. Birnbaum & De Wispelaere 2020.

42. For en generell drøfting av fenomenet, se Hacker 2004. Derimot øker inntektsjusterte ordninger automatisk med lønnsinntekten, som vanligvis øker i takt med både pris- og produktivitetsvekst. Dette kan løses om en låser borgerlønnens størrelse til f.eks. fattigdomsgrensa, men det vil likevel være fristende for ethvert stortingsflertall å fravike denne normen.

43. Bowles 2012.

fattige ytelser, mens når de med sjenerøse lønnsinntekter får ytelsene blir det sjenerøse ytelser.⁴⁴

Det er imidlertid lite sannsynlig at borgerlønnen kommer bedre ut enn velferdsstaten på dette området. For det første er den tverrpolitiske støtten om borgerlønn i stor grad begrenset til intellektuelle. For det andre er enigheten i stor grad illusorisk. Årsaken til at Friedman og Hayek støtter borgerlønn er at de ser den som en erstatning for den eksisterende velferdsstaten. For tenkere som Van Parjis er det nært sagt en forutsetning at borgerlønnen supplerer den eksisterende velferdsstaten. En slik enighet er det ikke lett å bygge politiske kompromisser på bakgrunn av.

Skulle en likevel lykkes, er det fare for at den politiske støtten om borgerlønnen som minste felles multiplum vil gå på bekostning av støtten om velferdsstaten. Mange langt inn på høyresiden støtter i dag velferdsstaten fordi den gir folk et sikkerhetsnett mot nød. Med på kjøpet får de en mer sjenerøs inntektssikring. Med en borgerlønn trenger en ikke lenger støtte velferdsstatens supplerende ordninger. Slik kan borgerlønnen være en trojansk hest for den store støtten om velferdsstaten.

Vi bør heller ikke forvente at borgerlønnen genererer mer støtte i befolkningen enn velferdsstaten. En kombinasjon av subsidierte tjenester, som barnehage, utdanning og eldreomsorg, og inntektsjusterte trygdeordninger, ser ut til å være godt egnet for at det brede lag av befolkningen føler de får noe igjen for skattepengene sine.⁴⁵ Derimot vil en flat borgerlønn ha størst verdi for de med lave inntekter, mens de med høyere inntekter i realiteten vil måtte betale like mye i skatt som borgerlønnen utgjør, om vi skal ha råd til å finansiere den. Om borgerlønnen erstatter de eksisterende ytelsene vil store deler av middelklassen få mindre igjen for skattepengene enn de får i dag. Hvis middelklassen i stadig større grad må ty til private forsikringsordninger for å møte sine behov, skulle en forvente at oppslutningen om en dyr ordning som borgerlønnen vil reduseres over tid. En sjenerøs borgerlønn kan dermed, i motsetning til hva Van Parjis og Vanderborgth tror, lide av velferdsstatens paradoks. Det er også en fare for at mange ikke vil støtte en ordning som gjør det mulig for folk å slappe av i hengekøya hele dagen uten å bidra. Vår sympati med våre medmennesker er definitivt til stede, men den er i mange tilfeller avhengig av at vi opplever at de som mottar støtten gjør sitt beste for å bidra.⁴⁶

4.6 Reform av velferdsstaten

Til tross for at borgerlønnen ikke er økonomisk og politisk bærekraftig, bør vi likevel anerkjenne dens styrker. Den vil gi flere en sårt tiltrengt økonomisk stabilitet, og vi har grunn til å tro at den vil redusere det stigma som i dag forbindes med en rekke av trygdeordningene.

Det er imidlertid ikke slik at stigma er en nødvendig følge av velferdsstatens ordninger, ei heller de som stiller krav.⁴⁷ Vi kan reformere velferdsstaten slik at den bedre sikrer økonomisk uavhengighet og reduserer stigma for de som har det vanskeligst i dagens Norge. Sosialhjelpen er, som vi har sett, det mest problematiske elementet i den norske velferdsstaten. Den er ikke ment å være et varig sted å være, men som en støtte i tillegg til andre ytelser. Likevel er det mange som ender opp der, fordi de verken regnes som å være syke nok til å motta uførepensjon eller er friske nok eller attraktive nok på arbeidsmarkedet til å få seg arbeid. Hvis disse kunne garanteres en tilnærmet vilkårsfri minsteinntekt, en delvis borgerlønn, hvor det ikke ble stilt spørsmål, ville det økt mottakernes frihet og verdighet.

44. Palme & Korpi 1998.

45. Palme & Korpi 1998; Moene & Wallerstein 2001.

46. Bowles 2012.

47. White 2004.

Også de andre ytelsene i inntektssikringen kunne vært gjort mer villkårsfrie. En kommer ikke utenom et visst byråkrati og en viss kontroll. Folk må gå til legen for å kvalifisere for sykepenger og uførepensjon. Men det er ingenting som står i veien for at en kan gi ytelser til folk som mottar arbeidsledighetstrygd eller arbeidsavklaringspenger uten å kreve aktivitetsplikt eller oppmøte.

Det er heller ingenting som står i veien for å forlenge perioden man kan gå på arbeidsledighetstrygd. Det vil snarere være å returnere til idealene til flere av den skandinaviske velferdsstatens pionerer, som Karl Kristian Steincke i Danmark og Gustav Möller i Sverige. Å rettighetsfeste tilgangen til ytelsene og minimere avhengigheten av byråkratisk skjønn, var en viktig del av arbeidet med å gjøre ordningene så lite stigmatiserende som mulig.⁴⁸ Det har vært et politisk valg å fravike denne tillitslinja til fordel for den såkalte arbeidslinja, med påfølgende mistillit til mottakerne og flere krav som må tilfredsstilles for å motta dem.⁴⁹ Med tanke på kostnaden knyttet til borgerlønn, vil det være et langt billigere tiltak å redusere arbeidslinjas grep om folketrygden, selv om det skulle medføre at noen færre søkte på jobber så aktivt som de gjør i dag.

5. Konklusjon

Det er mange gode grunner for å innføre borgerlønn i Norge. Den viktigste grunnen er å sikre alle et verdig og stabilt inntektsgrunnlag. Det er imidlertid vanskelig å forestille seg hvordan ordningen kan være politisk og økonomisk bærekraftig. Ordningen er svært dyr og må derfor enten medføre store skatteøkninger eller medføre grove kutt i dagens velferdsstat. I førstnevnte tilfelle risikerer en å svekke arbeidsviljen og den politiske støtten om borgerlønnen. I andre tilfeller er det en fare for at de som møter flest barrierer for å livnære seg i arbeidsmarkedet vil komme dårligere ut.

Borgerlønnens appell vil imidlertid ikke forsvinne. Det skyldes, som vi har sett, at den har en rekke styrker. En annen grunn er imidlertid at dens tilhengere ikke er tilstrekkelig eksplisitte på hva det å innføre borgerlønnen vil innebære av skatteøkninger og kutt i andre ytelser.⁵⁰ Borgerlønn blir derfor ofte et bevegelig mål. Når en diskuterer hvordan en skal betale for ordningen, vises det til at ordningen kan erstatte mange av de eksisterende ordningene. Når en går over til å fokusere på problemene med å fjerne store deler av velferdsstaten sies det at borgerlønnen skal supplere de eksisterende ordningene, ikke erstatte dem. Borgerlønns-ideen har derfor en Schrødingersk kvalitet som tillater den å framstå attraktiv for mange flere enn hvis den ble tvunget til å ta en spesifikk form.⁵¹

Referanser

- Aasland, S. (2019). *Det trengs en landsby*. Oslo: Res Publica.
- Arneson, R. J. (1992). Is Socialism Dead? A Comment on Market Socialism and Basic Income Capitalism. *Ethics*, 102(3), 485–511. <https://doi.org/10.1086/293421>
- Atkinson, A. B. (1996). *On Targeting Social Security: Theory and Western Experience With Family Benefits*. Welfare State Programme Discussion Papers (WSP 099). London: Centre for Analysis of Social Exclusion, LSE.

48. Rothstein 1985.

49. Kildal 2013.

50. Bidadanure 2019.

51. Jeg takker Ole Martin Moen, Steinar Bøyum, Espen Gamlund, Klaus Petersen og en anonym fagfelle for hjelp med artikkelen, og Marit Rokkones for språkvask. Jeg har under arbeidet med artikkelen mottatt støtte fra Forskningsrådet, prosjektnummer 259521.

- Atkinson, A. B. (2015). *Inequality: What Can Be Done?* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Autor, D. (2015). Why Are There Still So Many Jobs? The History and Future of Workplace Automation. *Journal of Economic Perspectives*, 29(3), 3–30. <https://doi.org/10.1257/jep.29.3.3>
- Barry B. (1996). Real Freedom and Basic Income. *Journal of Political Philosophy*, 4(3), 242–76. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9760.1996.tb00052.x>
- Bidadanure, J. U. (2019). The Political Theory of Universal Basic Income. *Annual Review of Political Science*, 22, 481–501. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050317-070954>
- Birnbaum, S. & De Wispelaere, J. (2020). Exit Strategy or Exit Trap? Basic Income and the ‘Power to Say No’ In the Age of Precarious Employment. *Socio-Economic Review*. <https://doi.org/10.1093/ser/mwaa002>
- Bowles, S. (2012). *The New Economics of Inequality and Redistribution*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Bowles, S. & Gintis, H. (1990). Contested Exchange: New Microfoundations for the Political Economy of Capitalism. *Politics & Society*, 18(2), 165–222. <https://doi.org/10.1177/003232929001800202>
- Brynjolfsson, E. & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. New York: W. W. Norton & Company.
- Buterin, V., Hitzig, Z. & Weyl, G. E. (2019). A Flexible Design for Funding Public Goods. *Management Science*, 65(11), 5171–5187. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2019.3337>
- Calnitsky, D. (2017). Debating Basic Income. *Catalyst* 1(3). Hentet fra <https://catalyst-journal.com/vol1/no3/debating-basic-income>
- Calsamiglia, C. & Flamand, S. (2019). A Review on Basic Income: A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy by Philippe Van Parijs and Yannick Vanderborght. *Journal of Economic Literature*, 57(3), 644–658. <https://doi.org/10.1111/spol.12450>
- Cappelen, C. & Pedersen, J. (2015). Borgerlønn: en rettferdig reform? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 3, 354–371.
- Eliassen, I. & Omdal, S. E. (2018). *Borgerlønn: Ideen som endret spillet*. Oslo: Res Publica.
- Elstad, J. I. & Heggebø, K. (2019). Et voksende prekarier? Langvarige tilknytninger til arbeidslivet blant kjernegruppene i arbeidsmarkedet. *Søkelys på Arbeidslivet*, 3, 139–157. <http://dx.doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2016-03-01>
- Elster, J. (1986). Comment on Van der Veen and Van Parijs. *Theory and Society*, 15, 709–722. <https://doi.org/10.1007/BF00239135>
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Fraser, N. (1994). After The Family Wage: Gender Equity and the Welfare State. *Political Theory*, 22(4), 591–618. <https://doi.org/10.1177/0090591794022004003>
- Gauthier, D. (1986). *Morals by Agreement*. Oxford: Oxford University Press.
- Gourevitch, A. & Stanczyk, L. (2018). The Basic Income Illusion. *Catalyst* 1(4), 151–177. Hentet fra <https://catalyst-journal.com/vol1/no4/the-basic-income-illusion>
- Hacker, J. (2004). Privatizing Risk without Privatizing the Welfare State: The Hidden Politics of Social Policy Retrenchment in the United States. *The American Political Science Review*, 98(2), 243–260. <https://doi.org/10.1017/S0003055404001121>
- Hatland, A., Kuhnle, S. & Romøren, T. I. (2011). *Den norske velferdsstaten*. Oslo: Gyldendal forlag.
- Hoff-Elimari, E. (2017). *Gull eller grønne skoger?* Oslo: Res Publica.
- Kildal, N. (2005). En grunninntekt til alle? I Kildal, N. & Elvbakken, K. T. (red). *Velferdspolitiske utfordringer. Risiko, prioriteringer og rettferdighet*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Kildal, N. (2013). Den norske velferdsstaten: Fra sosiale til kontraktbaserte rettigheter. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 16(2), 87–95.
- Kymlicka, W. (2002). *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*. Oxford, Oxford University Press.
- Moene, K. & Wallerstein, M. (2001). Inequality, Social Insurance, and Redistribution. *American Political Science Review*, 95(4), 859–874. <https://doi.org/10.1017/S0003055400400067>

- Moene, K. & Ray, D. (2016, 16. september). The Universal Basic Share and Social Incentives. *Ideas for India*. Hentet fra <https://www.ideasforindia.in/topics/poverty-inequality/the-universal-basic-share-and-social-incentives.html>
- NOU 2015: 1. (2015). *Produktiviteten – grunnlag for vekst og velferd*. Oslo: Finansdepartementet.
- OECD. (2017). Basic Income as a Policy Option: Can It Add Up? Policy Brief on The Future of Work. Paris: OECD Publishing. Hentet fra <https://www.oecd.org/social/Basic-Income-Policy-Option-2017.pdf>
- Paine, T. (1797). *Agrarian Justice*. Hentet fra <http://piketty.pse.ens.fr/files/Paine1795.pdf>
- Palme, J. & Korpi, W. (1998). The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries. *American Sociological Review*, 63(5), 661–687. <https://doi.org/10.2307/2657333>
- Pateman, C. (2004). Democratizing Citizenship: Some Advantages of a Basic Income. *Politics & Society* 32, 89–105. <https://doi.org/10.1177/0032329203261100>
- Piketty, P. (2014). *Capital in the 21st Century*. Cambridge, Mass.: Belknap of Harvard University Press.
- Posner, E. & Weyl, G. E. (2017). Property Is Only Another Name for Monopoly. *Journal of Legal Analysis*, 9, 51–123. <https://doi.org/10.1093/jla/lax001>
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Rawls, J. (2001). *Justice as Fairness: A Restatement*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Rothstein, B. (1985). Managing the Welfare State: Lessons from Gustav Moller. *Scandinavian Political Studies*, 8(3), 151–170. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.1985.tb00318.x>
- Rothstein, B. (1996). *Just Institutions Matter: The Moral and Political Logic of the Universal Welfare State*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Standing, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury Academic.
- Stiglitz, J. E. & Weiss, A. (1981). Credit Rationing in Markets with Imperfect Information. *The American Economic Review*, 71(3), 393–410. <https://doi.org/10.7916/D8V12FT1>
- Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living*. London: Allen Lane and Penguin Books.
- Van Donselaar, G. (1997). *The Benefit of Another's Pains: Parasitism, Scarcity, Basic Income*. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Van Parjis, P. (1991). Why Surfers Should Be Fed: The Liberal Case for an Unconditional Basic Income. *Philosophy of Public Affairs*, 20(2), 101–31. <https://doi.org/10.1590/0103-335220141508>
- Van Parjis, P. (1995). *Real Freedom for All*. Oxford: Clarendon.
- Van Parjis, P. & Vanderborght, Y. (2018). *Basic Income: A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- White, S. (2003). *The Civic Minimum: On the Rights and Obligations of Economic Citizenship*. New York: Oxford University Press.
- White, S. (2004). What's Wrong with Workfare? *Journal of Applied Philosophy* 21(3), 271–284. <https://doi.org/10.1111/j.0264-3758.2004.00281.x>
- White, S. (2006). Reconsidering the Exploitation Objection to Basic Income. *Basic Income Studies*, 1(2), 1–17. <https://doi.org/10.2202/1932-0183.1036>
- Wright, E. O. (2005). Basic Income as a Socialist Project. Innlegg presentert ved US-BIG Congress. Hentet fra <https://www.ssc.wisc.edu/~wright/Basic%20Income%20as%20a%20Socialist%20Project.pdf>